

ਬੀ. ਜਗਨਾਧਾਦਾਸ, ਟੀ. ਐਲ. ਵੈਂਕਟਿਆਮਾ ਅਈਅਰ, ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਸਾਦ
ਸਿਨਹਾ, ਅਤੇ ਸੁਧਾਂਸੂ ਕੁਮਾਰ ਦਾਸ, ਜੇ. ਜੇ. ਅੱਗੇ,

ਰਾਜਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਚੰਦ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁੱਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰ, - ਜਵਾਬਦਾਤਾ

1953 ਦੇ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 196 ਤੋਂ 201 ਤੱਕ।

ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ—ਵਿਸ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ
ਗਈਆਂ—ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ—ਅਜਿਹੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ—ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ
ਮਾਲੀਆ ਐਕਟ (1887 ਦਾ XVI)—ਸੈਕਸ਼ਨ 31 ਅਤੇ 44—ਵਜੀਬ-ਉਲ-
ਆਰਜ਼—ਵਿਚਕਾਰ—ਦਾ ਮੁੱਲ—ਕੋਡ ਆਫ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ (1908 ਦਾ ਐਕਟ
V)—ਸੈਕਸ਼ਨ 100—ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਐਂਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ
ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ—ਕੀ ਇਕ ਤੱਥ—ਕਾਂਗੜਾ
ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਨਾਦੋਨ ਜਾਗੀਰ—ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ
ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ ਸਾਧਾਰਨ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ 'ਤੇ
ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ
ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਨਿਯਮ, ਹਾਲਾਂਕਿ,
ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ
ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ
ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਭਾਗ, ਜੇਕਰ
ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ, ਗ੍ਰਾਂਟ ਕੀਮਤੀ ਵਿਚਾਰ
ਲਈ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਗ੍ਰਾਂਟੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਕੀਤਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਉਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬੇਕਾਰ, ਜੋ
ਕਿ ਵੈਧ ਹੈ, ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ

ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਲਾਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ, 1887 ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੇ ਚੈਪਟਰ IV ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਕਾਰਡ-ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ, 1887 ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੇ ਚੈਪਟਰ IV ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਕਾਰਡ-ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਦੁਆਰਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 44।) ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ; ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸਿਰਲੇਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਇਸਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ੁੱਧ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ

ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

(ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 30 ਦਸੰਬਰ, 1949 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਸਿਵਲ ਰੈਗੂਲਰ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 1567, 1568, 1569, 1570, 1573 ਅਤੇ 1574 ਆਫ਼ 1942 ਵਿਚ, ਮਿਤੀ 1 ਜੁਲਾਈ, 1942 ਦੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ) , 1942, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ, 1941-42 ਦੇ 104|35, 1941 ਦੇ 101|32, 1941-42 ਦੇ 103|34, 1941 ਦੇ 15|73, 102|33 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. | 1940 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 544, 548, 545, 547, 546 ਅਤੇ 549) ਅਧੀਨ ਅਧੀਨ ਜੱਜ, 4 ਥੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਕਾਂਗੜਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 24 ਜੁਲਾਈ, 1941 ਦੇ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਰੰਗ ਬਿਹਾਰੀਲਾਲ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ। (ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਆਰ. ਚੌਧਰੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ)।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਗਣਪਤ ਰਾਏ, ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ. ਐਮ. ਸੀਕਰੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ ਪੰਜਾਬ। (ਸ਼੍ਰੀ ਜਿੰਦਰਾ ਲਾਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਐਚ. ਢੇਬਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ)।

ਨਿਰਣਾ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ,

ਐਸ ਕੇ ਦਾਸ, ਜੇ.— ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਨਦੌਣ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ (ਅਲਾ-ਮਲਿਕ) ਮੁਦਈ ਰਾਜਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਚੰਦ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਛੇ ਅਪੀਲਾਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਛੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਿਆਂਦੇ ਕਿ ਉਹ ਉਕਤ ਜਗੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਦਰਖਤਾਂ ਤੋਂ ਰਾਲ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਨਿਕਾਸੀ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਮਾਰਚ, 24, 1940 ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਚਾਓ ਪੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ ਚੀਰਾ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ। ਬਚਾਓ ਪੱਖ, ਜੋ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ (ਘਟੀਆ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ) ਹਨ, ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ

'ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਦਰੱਖਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਦਾ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਸੀ--ਕੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਮੁਦਈ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਨ, ਭਾਵ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ। ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਸੀਮਾ ਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਸਵਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰਜਾਨੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਲਕੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਟ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਰਜਾਨੇ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚਾਰ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਸਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਜਾ ਰਜਿੰਦਰ ਚੰਦ ਨੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਖਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਹਰਜਾਨੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਘੋਸ਼ਣਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਾਰ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ

ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਮੁਕੱਦਮੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੱਕ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਨੇ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 109 (ਸੀ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 110 ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਛੇ ਅਪੀਲਾਂ ਉਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਰੀਆਂ ਛੇ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਛੋਟਾ ਪਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾਦੌਨ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਅਲਾ ਅਤੇ ਅਦਨਾ ਮਲਿਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਦੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ; ਇਸ ਲਈ, ਸੀਮਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੁਣ ਇੱਕ ਜਿੰਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਛੇ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਜੋ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਲਈ ਨਾਦੌਨ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਅਤੇ ਉਕਤ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧੀਆਂ ਬੰਦੋਬਸਤਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਬੰਦੋਬਸਤਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੀਏ, ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਛੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਦਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ 1940 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 544 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਪੈਰਾ 1 ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਤਪਾ ਬਧੋਗ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਮ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਸੀ; ਫਿਰ ਪੈਰਾ 2 ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ :

“ਜ਼ਮੀਨ ਨਦੌਨ ਜਗੀਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਮੁਦਈ ਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੌਰਾਨ ਅਭਿਆਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ”

ਅਕਤੂਬਰ, 26, 1940 ਦੀ ਨਕਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ, ਮੁਦਈ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ। ਵਿਦਿਅਕ ਅਧੀਨ ਜੱਜ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਆਧਾਰਤ ਕੀਤਾ: ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ, ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਾਸਕਾਂ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਦਨਾ ਮਲਿਕ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਦੂਸਰਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਂਗੜਾ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਾਈਨ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਦੌਨ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਦਰਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ "ਵਾਉਚਸੈਫ਼ਡ" ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਨਾਦੌਨ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਨਾਦੌਨ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਧੋਗ ਅਤੇ ਜਸਾਈ ਤਪਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਕਾਂਗੜਾ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਕ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਮੌਤ 1824 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਇੱਕ ਕਟੋਚ ਰਾਜਪੂਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਟੋਚ ਔਰਤ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਪਤਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਔਰਤ ਗੱਦੀ ਗੋਤ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਸੀ। ਕਟੋਚ ਸ਼ਾਹੀ ਲਾਈਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਂਗੜਾ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮੁਢਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਜਿੱਤ ਤੱਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗਜ਼ਟੀਅਰ (1924-25) ਵਿੱਚ ਪੀਪੀ. 52 ਤੋਂ 76। ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ

ਹੈ। ਗਜ਼ਟੀਅਰ (ਪੰਨਾ 75) ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ 20 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ "ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ; ਪਰ ਉਸਦੇ ਹਮਲਾਵਰ ਸੁਭਾਅ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦਲੇਰ ਨਮੂਨਾ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ"। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕਟੋਚ ਲਾਈਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਬਚਿਆ ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਮ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਵੱਧ ਸੀ। ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਿੱਖ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾ ਮੰਨਣਯੋਗ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਧੀਆਂ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਨੇ ਇੱਕ ਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਸੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਟੋਚ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਅਰਥਾਤ, ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਵਾਰਸ। ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਕਤਾਰ ਦਾ ਵੰਸ਼ਜ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਤਨ ਲੀਕ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਪਾਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਨਦੌਣ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਦੌਣ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਨਦੌਣ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਾਗੀਰ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਮੀਆਂ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੋਤੀ ਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਨਦੌਣ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਾਗੀਰ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਮੀਆਂ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੋਤੀ ਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਰਾਜਗਿਰੀ ਜਾਗੀਰ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1827-28 ਤੱਕ

ਕਾਂਗੜਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਰਿਆਸਤ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੀ, ਮੀਆਂ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਰਾਜਾ ਰਜਿੰਦਰ ਚੰਦ, ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਵੰਸ਼ਜ ਹੈ, ਵੰਸ਼ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਪਹਿਲੀ ਸਿੱਖ ਜੰਗ ਮਾਰਚ, 1846 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਲੰਦੂਰ ਦੁਆਬੇ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। 1848 ਵਿਚ, ਦੂਜਾ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਅਨਿਰੁਧ ਚੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਪਰਮੁਧ ਚੰਦ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਵਿਚ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਬਗ਼ਾਵਤ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਲਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਮੰਦ ਰਿਹਾ; ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਜਿੰਦਰ ਕਟੋਚ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ 1846 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਨਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਨਦ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ 11 ਅਕਤੂਬਰ, 1848 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਸਨਦ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਨਦ ਨੂੰ ਨਵਿਆਇਆ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਸਨਦ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਦੌਣ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਵਿਦਵਤਾ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਜੋ ਕਾਂਗੜਾ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ, ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਖੋਜ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ; ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ; ਦੂਜਾ, ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਕ ਵਜੋਂ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦੇ ਜੋ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਨ (ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੀ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਰੁ. 30,000 ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਦੌਣ ਜਾਗੀਰ ਦੀ

ਗਰਾਂਟ ਦੁਆਰਾ। ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨਾਂ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਦੋਨ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ (ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਸਮੇਤ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ; ਪਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗਜ਼ਟੀਅਰ (1924-25) ਦੇ ਪੰਨਾ 365 ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੰਨਾ 378 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਦੀ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਲਾਇਲ ਨੇ ਕਿਹਾ:

“ਰਾਜਿਆਂ (ਮਤਲਬ ਪੁਰਾਣੇ ਕਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਸ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਮਾਲਿਕ, ਪਰ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ.....ਹਰੇਕ ਰਿਆਸਤ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਅਸਟੇਟ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਸਰਕਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ.....ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਵੱਡੀਆਂ ਜਾਂ ਛੋਟੀਆਂ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸਨ, ਵਾਹੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਖੇਤ ਦੇ ਧਾਰਕ ਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਕਿਰਾਇਆ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਕ ਦੇ ਪੱਖ ਦੇ ਕੰਮ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤੇ ਵਜੋਂਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਕੁਝ ਪਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਚਰਾਉਣ ਦਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਚੱਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਖੇਡ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਜਾਲ ਵਿਛਾਉਣਾ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਮੱਛੀ-ਨਾੜੀ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਵਜੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਹੁਦਾਦਾਰ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਆਪਣੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨੂੰ 'ਵਾਰੀਸੀ' ਜਾਂ ਵਿਰਾਸਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ 'ਮਲਕੀ ਜਾਂ ਮਾਲਕੀ'।

ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਆਉਣੇ ਸਨ; ਉਸ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਤੋਂ ਕਈ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਆਦਿ; ਹੋਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਸਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ। ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਦੇ ਪੰਨਾ 377 'ਤੇ ਕਟੋਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅਧਿਕਾਰ ਸਨ – ਸੰਪੱਤੀ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਰਾਜੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਅਨੁਦਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰੀ ਰਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ; ਦੂਜਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਗ੍ਰਾਂਟ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਲਾਟ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨੇੜਲੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨੀ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਦੌਰ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਨੇ 1865 ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 30 ਜੁਲਾਈ, 1872 ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਮਿਸਟਰ ਬਾਰਨਜ਼ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੋਧਿਆ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮਿਸਟਰ ਬਾਰਨਜ਼ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਨੇ ਨਾਦੌਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸਲ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਟੋਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਕਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ, ਇੱਕ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ। ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦਾ। ਆਖਰੀ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ

ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸ਼ਾਸਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਂਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਇੱਥੇ ਵਾਜੇਸਿੰਗਜੀ ਜੋਰਾਵਰਸਿੰਘਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਕੌਸਲ (1) ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਡੁਨੇਡਿਨ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

“ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਖੇਤਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜਿੱਤ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਧੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬੰਦਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਾਸਕ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਸਨੀਕ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਮਿਊਂਸਪਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਿਸਟਰ ਡੂਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਮੈਨੂਅਲ (1899) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ (ਪੰਨਾ 69):

“ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲਾਵਤਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ”।

ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਕ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚ ਗਲਤ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜਿਆਂ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਨਾਦੋਣ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ 11 ਅਕਤੂਬਰ, 1848 ਦੀ ਸਨਦ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਨਦ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ:

"ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਤਾਲੁਕਾ ਨਦੌਣ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਕਟੋਚ ਉੱਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸਨਦ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ 9 ਮਾਰਚ, 1846 ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਿਰਕੱਚਰ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਆਬਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸਮੇਤ ਪਹਾੜੀ ਦੇਸ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ ਸੀ: ਚੋਰੂ, ਬਾਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਗੀਰ, ਨਦੌਣ ਦੇ ਇਲਾਕਾ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਰ ਇੱਕ ਤਪੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਸਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਜਾਮੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਜਾਮਾ ਜਿਸਦਾ ਰੁਪਏ 26,270-10-3 ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਸੀ। ਯਾਨੀ ਨਾਦੌਣ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਉਨਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉਕਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ, ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਰਦ ਜਾਇਜ਼ ਵੰਸ਼ਜ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲੂ, ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਨਵਾਬ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਹਾਰਡਿੰਗ ਜੀ.ਸੀ.ਬੀ. ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗਵਰਨਰ-ਜਨਰਲ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ, ਨੇ 24 ਜੁਲਾਈ, 1847 ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰਬਰ 147 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਮਿਸਟਰ ਐਡਵਰਡ, ਮਹਾਮਹਿਮ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਹਸਤਾਖਰਾਂ ਵਾਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਵਾਬ ਗਵਰਨਰ-ਜਨਰਲ, ਮਿਤੀ 7 ਅਗਸਤ, 1846 ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ:-1847, ਅਤੇ

(1) ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਇਲਾਕਾ ਵੇਸਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮੁੱਚਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਰਿਆ (ਪਰਜਾ) ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗੀ।

(2) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਮਹਾਜਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਤੋਂ ਜਾਂ ਰਿਆਇਆਂ (ਪਰਜਾ) ਤੋਂ ਜ਼ਕਾਤ ਜਾਂ ਆਬਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਮਹਸੂਲ ਲੈਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਰਿਆਆ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ

ਉਕਤ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਕਦ ਰਾਸ਼ੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(3) ਉਕਤ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਜਾਗੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

(4) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਾ ਵਿੱਚ ਗਿਆਰਾਂ ਹੱਥ ਚੌੜੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ।

(5) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਨ-ਮਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਨੈਤਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਰੱਖਣ।

ਇਸ ਲਈ ਉਕਤ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਉਣ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਨਦ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਨਦ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 22 ਸਤੰਬਰ, 1846 ਨੂੰ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਤੋਂ ਉੱਚਿਤ ਹੈਨਰੀ ਮੌਟਗੋਮਰੀ ਕਰਨਲ ਲਾਰੈਂਸ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੰਨਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਪੂਰੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ। ਉਸ ਸਨਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਜਾਮਾ ਲਗਭਗ 32,000 ਰੁਪਈਆ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਆਬਕਾਰੀ, ਭੂਮ ਚਾਰੀ (ਪਸ਼ੂ ਚਰਾਉਣ) ਆਦਿ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜੋ ਗਲਤ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਹਰੇਕ ਤਪਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਨਦ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਜਾਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਸਨਦ ਨਾਲ ਨਦੌਨ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਤਪਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਤਪਾ ਲਈ ਜਾਮਾ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।'

• ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਸਨਦ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਸੀ; ਜਾਂ ਇਸਨੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਹੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਛੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ

ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਆਮ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਨਿਯਮ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਭਾਗ, ਜੇਕਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਕੀਮਤੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਉਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਇੱਕ ਵੈਧ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਬੇਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਦੇ ਲਾਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਹਾਲਸਬਰੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਪੰਨਾ 315 'ਤੇ ਪੈਰਾ 670 ਦੇਖੋ।, ਵਾਲੀਅਮ VII, ਸੈਕਸ਼ਨ 12, ਸਾਈਮੰਡਸ ਐਡੀਸ਼ਨ)। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਪਰਜਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੀ, ਸਨਦ ਨੇ ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ; ਸਨਦ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੰਬਰ 2 ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਜਾ ਤੋਂ ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਗ੍ਰਾਂਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹਾਜਨ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹਾਨੇ "ਮਹਿਸੂਲ" ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਜਾ ਤੋਂ' ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ, ਆਦਿ। ਜੇ ਇਰਾਦਾ ਪਰਜਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀ; ਸ਼ਰਤ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਸਨਦ ਵਿੱਚ ਜਾਮਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਨਦ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਜਾਮਾ ਨੂੰ ਰੁਪਏ 32,000, ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਕਤ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਚਰਾਉਣ ਆਦਿ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਗਲਤ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਜਾਮਾ ਰੁਪਏ 26,270-10-3 ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਨਦ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ:

“ਹੁਣ ਮੌਜੂਦਾ ਸਨਦ ਹਰ ਤਪੇ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਜਾਮਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ”।

ਸੰਨਦ ਦੇ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਤਪਾਂ ਦੀ ਜਾਗੀਰ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਤਪਾਂ ਅਤੇ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਕੁੱਲ ਜਾਮਾ ਰੁਪਏ 26,270-10-3, ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗੀਰਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੰਨਾ 96 'ਤੇ ਪੈਰਾ 69 ਵਿੱਚ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਨੇ ਜਾਮਾ ਜਾਂ ਮਾਲੀਏ ਰੁਪਏ 36,079 ਸਦਾ ਲਈ, ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ; ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ- “ਕੁੱਲ ਜਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 6,079 ਰੁਪਏ ਖਾਲਸਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਵਜੋਂ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; 33,000 ਰੁਪਏ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੇਵਲ 30,00 ਰੁਪਏ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਖਾਲਸਾ ਟਿਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ”। ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਗ੍ਰਾਂਟ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, 'ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਪਰਜਾ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ; ਸਨਦ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਉਸਾਰੀ 'ਤੇ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਹੀਯੋਗ ਅਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਤੀਜੇ ਆਧਾਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਉਸਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ 1892-93 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-5), 1899-1900 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-6) ਅਤੇ 1910-1915 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-4) ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੁੜੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੈਰ-ਵਾਹੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਜਾਂ ਨੌਟਰ (ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਕੀਤੀ) ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨੇ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1892-93 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-5) ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪਾਈਨ (ਚੀੜ) ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਜੋਂ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ: ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ-ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਜਾਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਂਟਰੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇ ਸਿਰਫ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਂਟਰੀਆਂ ਹਨ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ; ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜੱਜ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਸ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਦਰਅਸਲ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਕਾਲੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਂਟਰੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ੁੱਧ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਸਟਰ ਬਾਰਨਜ਼ ਸੈਟਲਮੈਂਟ (1850-52) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਨਾਦੌਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸਲ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲਾ ਅਗਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਸੀ, ਸਰ ਜੇਮਸ ਲਾਇਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਸਰ ਜੇਮਸ ਲਾਇਲ ਸਨ। ਉਸਨੇ 1865 ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 1872 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੀ। ਉਸਨੇ ਨਾਦੌਨ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਲੈਕਸ. ਐਂਡਰਸਨ ਅਗਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ। ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 25, ਮਿਤੀ 26 ਜਨਵਰੀ, 1888 ਦੁਆਰਾ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਇੱਕ ਆਮ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਮਿਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 26 ਦੁਆਰਾ ਗੁਲੇਰ, ਸੀਬਾ, ਅਤੇ ਨਾਦੌਨ ਦੀਆਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਸਟਰ ਓ'ਬ੍ਰਾਇਨ ਨੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ 28 ਨਵੰਬਰ, 1893 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ ਨੇ ਦੋ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ: ਇੱਕ 1887 ਦੀ ਫੋਰੈਸਟ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਦੂਜੀ 1897 ਦੀ ਕਾਂਗੜਾ ਦੀ ਰਿਵਾਈਜ਼ਡ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ। 27 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1910 ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਅਤੇ ਹਮੀਰਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ (ਨਾਦੌਨ ਹਮੀਰਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਦੋ ਹੋਰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੇਸਰਸ ਮਿਡਲਟਨ ਅਤੇ ਸ਼ਟਲਵਰਥ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ 1910-15 ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਓ'ਬ੍ਰਾਇਨਜ਼ ਸੈਟਲਮੈਂਟ (1892-93), ਐਂਡਰਸਨ ਸੈਟਲਮੈਂਟ (1899-1900), ਅਤੇ ਮੇਸਰਸ ਮਿਡਲਟਨ ਅਤੇ ਸ਼ਟਲਵਰਥ (1910-15) ਦੇ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹੈ। ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਸਲ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਸਰਜ਼ ਬਾਰਨਜ਼ ਅਤੇ ਲਾਇਲ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ 'ਅਲਾ-ਮਲਿਕ' ਅਤੇ 'ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਕਸਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਮਿਸਟਰ ਡੂਈਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਮੈਨੂਅਲ (1930 ਐਡੀਸ਼ਨ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੈਰਾ 143 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ: "ਜਿੱਥੇ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਬੰਦੋਬਸਤ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਅਲਾ ਮਲਿਕ ਜਾਂ

ਤਾਲੁਕਦਾਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਅਦਨਾ ਮਲਿਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ। ਇਹ ਭੇਦ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ-ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੰਨਾ 60 'ਤੇ ਪੈਰਾ 105 ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਗਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਚਰਾਉਣ ਅਤੇ ਚਰਾਉਣ ਦੇ ਆਦੀ ਸਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰੋ। "ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਗਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਚਰਾਉਣ ਅਤੇ ਚਰਾਉਣ ਦੇ ਆਦੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ। ਮਿਸਟਰ ਓ'ਬ੍ਰਾਇਨ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਜਗੀਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਤਾਲੁਕਦਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਘਟੀਆ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇਗੀ; ਉਸਨੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਆਮ ਆਧਾਰ ਮਿਸਟਰ ਲਾਇਲ ਦੀ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਸੀਬਾ ਸਮਰੀ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਓ'ਬ੍ਰਾਇਨ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ ਨੇ ਫਿਰ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਸਟਰ ਓ'ਬ੍ਰਾਇਨ ਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ:—

"ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਬੇਰੋਕ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੀ

ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਕਬਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨੂੰ ਮਲਕੀਅਤ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ... .. .ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ"। ਨਾਦੌਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਪਣਾਏ ਗਏ; ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਪੱਟੇ ਜਾਂ ਪੱਟੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਲੰਬਾ ਕਬਜ਼ਾ ਰਾਇਤ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਮਾਲਕ (ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ) ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੀਖਣ ਸੀ। ਅਲਾ-ਮਲਿਕ ਅਤੇ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ ਵਿਚਕਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ 1892-93 ਦੇ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੀ-5), 1899-1900 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੀ-6) ਅਤੇ 1910-15 ਦਾ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਪੀ-4) ਵਜ਼ੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸਲ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 11 ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਐਂਟਰੀ ਸੀ:-

"ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗਲਾਤ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਟੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜੰਗਲ, ਅਰਥਾਤ ਸਰਕਾਰੀ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। (ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੈਰਾ 78 ਦੇਖੋ)।

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 6 ਵਿੱਚ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਐਂਟਰੀ ਸੀ-

"ਚੀਲ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਗੀਰ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖੱਟੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਸਾਰੇ ਦਰੱਖਤ ਖੱਟੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ। ਜਗੀਰ ਦੇ ਟਿੱਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗਦੇ ਚੀਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ।

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 4 ਵਿੱਚ, ਐਂਟਰੀ ਸੀ-

"ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਗੀਰ ਦੇ ਟਿੱਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖੱਟੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਦਰੱਖਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ,

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਟਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਜਗੀਰ ਦੇ ਟਿੱਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਖੱਟਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ, ਜੋ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ।"

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ ਇਹਨਾਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ, ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਜਨਤਕ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ; ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸਨ ਜਾਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ। ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਦਨਾਮਲਿਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਨਾ-ਮਾਲਿਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ-ਮਾਲ ਐਕਟ, 1887 ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ IV ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜ ਹਨ। ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਦੁਆਰਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 44)। ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ; ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। (ਪੰਜਾਬ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਮੈਨੂਅਲ, ਪੰਨਾ 146-147, 1930 ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਾ ਪੈਰਾ 295 ਦੇਖੋ।) ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਮੈਨੂਅਲ, ਸੈਕਸ਼ਨ ਈ ਦੇ ਅੰਤਿਕਾ VIII ਵਿੱਚ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨੰਬਰ 2 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: -

"ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਨਾ ਹੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਨਸਾਫ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਰ, ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ

ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ:

(ਐੱਚ) ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਰੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਖਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ) ਅਤੇ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ।

... ..

(ਜੇ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਜ਼ੁਲ ਸੰਪਤੀ, ਜੰਗਲਾਂ, ਗੈਰ-ਦਾਅਵਿਆਂ, ਬੇ-ਕਾਬੂ, ਉਜਾੜ, ਜਾਂ ਬੇਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਖੱਡਾਂ, ਖੰਡਰ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ- ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਐਂਟੀ-ਕੁਆਰੀਅਨ ਹਿੱਤ, ਸਵੈ-ਪ੍ਰਸਤ ਉਤਪਾਦ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਵਿਆਜ।

... ..

(1) ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ, ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਰਤੋਂ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ”।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮੁਦਈ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ-“ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਭਿਆਸ ਰਿਹਾ ਹੈ”। “ਅਭਿਆਸ” ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਭਾਵ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਾਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ; ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 1848 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 1892-93 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ.5) ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕਾਂ (ਅਦਨਾਮਲਿਕਾਂ) ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਇੰਦਰਾਜ਼ ਦੇ ਇਸ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਐਂਡਰਸਨ ਦੀ ਜੰਗਲਾਤ ਬੰਦੋਬਸਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 78 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ- “ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਖੇਤਾਂ

ਵਿੱਚ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾਂਚ ਸਿਰਫ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ"। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 1892-93 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਸਟਰ ਐਂਡਰਸਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 78 ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੀ, ਬਿਆਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜੰਗਲਾਂ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਭੰਬਲਭੂਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ, ਇੰਦਰਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਵਾਜ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲਾਤ ਬੰਦੋਬਸਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 78 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਸਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਜਾਂ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿਖਾਇਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗਣਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜੋਧਬੀਰ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਗ੍ਰਾਂਟ ਇੱਕ ਸਨਦ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਧੂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਜਾਂ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੌਂਪਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਇਰਾਦਾ ਅਸਪਸ਼ਟ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰੇਗਾ। ਖਾਲਸਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 6 ਜਨਵਰੀ, 1867 ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 347 ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਦਿਰਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। (ਦੇਖੋ ਰਾਜਾ ਵੈਂਕਟ ਨਰਰ ਸਿਮਹਾ ਅੱਪਾ ਰੋ ਬਹਾਦੁਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ ਨਰੈਯ ਅਪਾ ਰੋ ਬਹਾਦੁਰ (1)।

ਇਹੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 1899-1900 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੀ. 6) ਅਤੇ 1910-15 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਪੀ. 4) ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ

ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਕਿ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉੱਤੇ ਕਿਸ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਟੋਚ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਂ 1848 ਦੇ ਸੰਨਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਐਂਟਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸਨ। ਜੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ; ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 7 ਅਤੇ ਡੀ. 8) ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 2) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ 1892-93 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ (ਪੈਰਾ 12) ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਸ਼ ਹੈ, ਅਲਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਅਤੇ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾਜ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਤਾਲੁਕਦਾਨ ਦੇ ਬਕਾਏ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮਾਲੀਏ 'ਤੇ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਕਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਨਵਾਜ਼ੀਰੀ ਡੋਮੀਆਨਾ, ਆਦਿ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਾਲੁਕਦਾਰੀ ਬਕਾਏ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਤਾਲੁਕਦਾਰੀ ਬਕਾਏ ਤੈਅ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਦੇ ਪੈਰਾ 12 ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਲਾ- ਅਤੇ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਡੀ. 6 ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ, 1914-15 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਦੇ ਪੈਰਾ 11 ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਸ਼, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਨੋਟ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ (ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ) ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪੈਰਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸਹੀ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਨੇ 1914-15 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ; ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਡੀ. 6 ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮਰਥਨ ਨੂੰ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦਾ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਪੈਰਾ 10 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੀ. 4) ਜੋ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਮਰਥਨ ਅਜਿਹੇ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਗਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋਚੋ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਹੱਕ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। 27 ਮਈ 1886 ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੀ. 2 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੁਝ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਕੱਟੇ ਅਤੇ ਖੋਹ ਲਏ ਸਨ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅਲਾ-ਮਲਿਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣ। ਪੰਜਾਬ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਮੈਨੂਅਲ ਦੇ ਪੈਰਾ 296 ਵਿੱਚ, ਮਿਸਟਰ ਡੂਈ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਨਿਯਮਤ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਇਸਦਾ ਅਸਲ ਮੁੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸਰ ਆਰਥਰ ਬ੍ਰੈਂਡਰੇਥ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ: "ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੁ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਨਿਯਮ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇੱਕ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਿਯਮ, ਜਾਂ ਉਹ ਨੁਕਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਪਰਗਨੇ ਦਾ ਇੱਕੋ ਰਿਵਾਜ ਹੈ, ਅਤੇ, ਦੂਜਾ, ਖਾਸ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ; ਇਹ ਇਕੱਠੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਨੇ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਕੋਡ ਦੁਆਰਾ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ 'ਹਾਂ, ਹਾਂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਜਾਂ ਰਿਵਤਜ਼-ਏ-ਆਮ ਦੀਆਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ, 1887 ਦੀ ਧਾਰਾ 44 ਅਧੀਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਚ, ਵਜ਼ੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ

ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾਕਸ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਗੁਲਾਮ ਕਾਸਿਮ ਖਾਨ (1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਉਂਸਿਲ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸਿਰਲੇਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਇਸਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਿੰਡਾਂ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਤਾਪੋ) (2) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਦਨਾ ਮਲਿਕ ਦੀਆਂ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਚਿਲ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ - ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਖਿੱਚਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਰਲੇਖ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ 1899-1900 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪੰਨਾ 6) ਵਿੱਚ 11 ਮਾਰਚ, 1897 ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਕੱਤਰ ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 1353 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ 26 ਮਈ, 1914 ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਟਲਵਰਥ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੋਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧ 23 ਜਨਵਰੀ, 1917 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟ ਦਰਸਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੁਝ ਉਲਝਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਤਰਲ ਸੀ। ਕਾਬਲੇਗੌਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੇਕ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿਚਲੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਅਣਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਸਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਅਵਾ ਵੈਧ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ 1899-1900 ਅਤੇ 1910-15 ਦੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਦਨਾ-ਮਲਿਕਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੰਦਰਾਜ਼, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ, ਲਾਵਾਰਿਸ ਜਾਇਦਾਦ ਆਦਿ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸਨ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਵੀ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿਚਲੇ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦਾ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੁਣ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 9, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 7, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 8 ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 4, (ਗਲਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ. 6 ਵਜੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਟਰਾਇਲ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸਨ ਜਾਂ ਨਾਟਰ (ਮੁੜ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ) ਜ਼ਮੀਨਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ ਵਿਚਲੇ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਦਿਰੜਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਨ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਾਅਵਾ। ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; ਸਿੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਜੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਭਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸਿਵਾਏ ਰਾਜਾ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ, ਸਾਲਿਗ ਰਾਮ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮਾਮੂਲੀ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨੂੰ 1893-94 ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ; ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਬਾਬੂ ਕੈਲਾਸ਼ ਚੰਦਰ (ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 2) ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜੰਗਲਾਤ ਰੋਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੱਜਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਦਰੱਖਤ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸਨ। ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਅਵੇ ਵਿਚਲੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰੱਖਤ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਗੀਰਦਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇਕਰ ਰਾਜਾ ਇੰਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਸ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਆਦਿ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਚੀੜ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਵਾਜਿਬ-ਉਲ-ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੱਕ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਖਰਚੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿੱਤਾ ਗਿਆ ਨੀਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਓਹਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Translated by Mohit.

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ,

ਅਪੀਲੀ ਸਿਵਲ

ਅੱਗੇ ਬੀ. ਜਗਨਾਦਾਦਾਸ, ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿਨਹਾ, ਅਤੇ ਸਈਦ ਜਾਫਰ
ਇਮਾਮ, ਜੇ ਜੇ.

ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ - ਅਪੀਲੀ

ਬਨਾਮ

ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ, -ਜਵਾਬਦਾਰ

1955 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 328.

ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਰੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ (1952 ਦਾ X X X V III) -
ਅਨੁਭਾਗ 3(ਏ) - ਦਿੱਲੀ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ
ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਮਾਰਕੀਟ- ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਵੇ ਜਾਂ
ਟਰੱਸਟ ਦੀ- ਐਕਟ, ਕੀ ਇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- ਸੰਯੁਕਤ ਸੂਬੇ । ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ
ਐਕਟ (1919 ਦਾ VIII) - ਧਾਰਾ 54-ਏ ਅਤੇ 72 (1) (ਈ)- ਸਰਕਾਰ ਦੇ
ਸਾਹਮਣੇ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ- "ਵੈਸਟ" - ਦਾ ਅਰਥ।

ਮੰਨਿਆ, ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਸੂਬੇ ਨਗਰ
ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ, (1919 ਦਾ VIII) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ
ਅਨੁਸਾਰ, ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ
ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਬਜ਼ਾਰ, ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ
ਸੰਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਰੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ, 1952 ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ
ਉਪਬੰਧ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ - ਯੂਸੰਯੁਕਤ ਸੂਬੇ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ
54-ਏ ਅਤੇ 72(1) (ਈ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ
21, 36, 38 ਅਤੇ 106 ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ
ਸਮਝੌਤੇ, ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਸਰਕਾਰ
ਦੁਆਰਾ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਟਰੱਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ
ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ
ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਵੀ

ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਫਿਲਹਾਲ ਇਹ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਢਾਂਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਢਾਂਚਾ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਸੀ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਵੈਸਟ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੂਰੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸਿਰਫ ਕਬਜ਼ਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਵਜੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣਾ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਤਲਬ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪਤੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਯਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 45 ਤੋਂ 49 ਅਤੇ 54 ਅਤੇ 54-ਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਗਲੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(1953 ਦੀ ਰੈਗੂਲਰ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 115, 6 ਜੂਨ, 1953, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 5 ਮਈ, 1954 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਮਿਤੀ 6 ਜੂਨ, 1953 ਨੂੰ, 1953 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 26 ਵਿੱਚ ਅਧੀਨ ਜੱਜ, ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ)।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ: ਦੀਵਾਨ ਚਮਨ ਲਾਈ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, (ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਲਾਈ ਚਾਵਲਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ)।

ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ: ਸ੍ਰੀ ਐਮ.ਸੀ. ਸੇਤਲਵਾੜ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ। (ਸ੍ਰੀ ਪੋਰਸ ਏ. ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਐਚ. ਡੀਬਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ)।

ਨਿਰਣਾ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਸਿਨਹਾ, ਜੇ.- ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਕਿਰਾਇਆ ਨਿਯੰਤਰਣ ਐਕਟ, 1952 ਦਾ XXXVIII (ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ), ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਏ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ, ਦਿੱਲੀ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ (ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਨਵੀਂ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ, ਸਬਜ਼ੀਮੰਡੀ ਨਾਮਕ ਮਾਰਕੀਟ ਹੈ ਟਰੱਸਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪੀਲ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇੰਡੀਅਨ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਜ਼ ਐਕਟ, 1926, 1926 ਦੇ XVI ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ "ਫਰੂਟ ਐਂਡ ਵੈਜੀਟੇਬਲ ਮਰਚੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ, ਸਬਜ਼ੀਮੰਡੀ" ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ, ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ:-

ਇੱਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦੁਆਰਾ, ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1937 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 5) ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ, ਕੌਸਲ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮੁੱਖਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਖੇਤਰ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ "ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਿਸਤਾਰ" ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ "ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੱਤਰ, ਮਿਤੀ 12 ਮਈ, 1939 ਦੁਆਰਾ, (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਪੀਲੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਦੁਆਰਾ, ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1939 ਦੇ ਮਤੇ ਨੰਬਰ 551 ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 15) ਅੱਗੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿੱਚ 10.87 ਏਕੜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸਬਜ਼ੀਮੰਡੀ ਫਲ ਮੰਡੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੋ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਟਰੱਸਟ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਟਰੱਸਟ

ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗੀ ਜੋ ਸਮਝੌਤੇ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਡੀ. 5 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਰੋਕਤ ਨਜ਼ਲ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। 12 ਮਈ, 1939 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਪੀਲੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਦੁਆਰਾ, ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1939 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 15) ਦੇ ਮਤੇ ਨੰ. 551 ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਅੱਗੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿੱਚ 10.87 ਏਕੜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸਬਜ਼ੀਮੰਡੀ ਫਲ ਮੰਡੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੋ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗੀ ਕਿ ਉਹ ਵਾਧੂ ਖੇਤਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜੋ ਸਮਝੌਤੇ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਡੀ. 5 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਰੋਕਤ ਨਜ਼ਲ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਤਾ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ "ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਤੀ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਫਿਰ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਲਾਭ-ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। "ਮਾਲੀਆ ਸਰਪਲੱਸ ਦੀ ਗਣਨਾ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

“ਰੁਪਏ 4,530 ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਸਰਪਲੱਸ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰੇਗਾ।

“ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ” ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਵਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:-

“ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮਾਰਕੀਟ ਚਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਨੱਥੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਕੀਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

“ਰੁਪਏ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ 4.73 ਲੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚੇ 'ਤੇ 4.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੂੰਜੀ ਘਾਟਾ ਅਤੇ 4,530 ਰੁਪਏ ਦਾ ਆਵਰਤੀ ਮਾਲੀਆ ਸਰਪਲੱਸ ਹੋਵੇਗਾ। “ਰੁਪਏ 4.73 ਲੱਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚੇ 'ਤੇ 4.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੂੰਜੀ ਘਾਟਾ ਅਤੇ 4,530 ਰੁਪਏ ਦਾ ਆਵਰਤੀ ਮਾਲੀਆ ਸਰਪਲੱਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿੱਤੀ ਨਤੀਜਾ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਕੀਮ 'ਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ 10.87 ਏਕੜ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੁਫਤ ਤਬਾਦਲਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 1,510 ਵਰਗ ਗਜ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਏਰੀਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ” (ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।)

ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਇਸ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਮਿਤੀ 13 ਮਈ, 1939 ਨੂੰ ਪੱਤਰ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 8) ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 22-ਏ ਅਧੀਨ “ਨਵੀਂ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ” ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਲਾਗਤ ਰੁਪਏ 4,73,186 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ “ਨਵੀਂ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੈ”, ਅਤੇ (2) ਕਿ “ਟਰੱਸਟ ਨਵੀਂ ਮਾਰਕੀਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇਸਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਨਵੀਂ ਮਾਰਕੀਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ, ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 54-ਏ ਅਧੀਨ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖੇ। ਸੰਯੁਕਤ ਸੂਬੇ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ, 1919 ਦਾ VIII (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤੱਕ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, “ਟਰੱਸਟ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਨ ਸ਼ਰਤਾਂ” (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 7)। ਇਸ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ 10 ਅਗਸਤ, 1939, (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 6) ਦੁਆਰਾ ਚੀਫ਼

ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 21 ਜੂਨ, 1939 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਖੇਤਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਮੂਲ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ। ਇਹ ਨਵੀਂ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ, ਸਬਜ਼ੀਮੰਡੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 25 ਮਈ, 1942 ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ, 35,000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੁਪਏ 2,000 ਹਰ ਸਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੀਜ਼ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰੁਪਏ 45,000। ਉਪਰੋਕਤ ਲੀਜ਼ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਲਈ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ 18 ਮਾਰਚ, 1948 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਕਤ ਇੱਕ ਪਾਸੜ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਟਰੱਸਟ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁਦਈ ਨੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਅਪੀਲ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਧਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਲੀਜ਼ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ 'ਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਿਰਾਏ ਵਜੋਂ ਰੁਪਏ 1,50,000 ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਟਰੱਸਟ ਦੇ 24 ਫਰਵਰੀ, 1949, (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 13) ਦੇ ਮਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਲੀਜ਼ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। 22 ਅਪ੍ਰੈਲ 1949 ਦੇ ਇੰਡੈਂਟਰ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 4) ਦੁਆਰਾ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ 25 ਮਈ, 1948 ਤੋਂ ਮਾਰਚ, 31, 1950 ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ, ਰੁਪਏ 1,50,000 ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਲੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਸੀ—

“ਇਹ ਕਿ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਲੀਜ਼ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿਰਧਾਰਨ 'ਤੇ, ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਕਬਜ਼ਾ ਪਟੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਮਿਆਦ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਹਰਜਾਨੇ ਵਜੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਇੰਡੈਂਟਰ ਦੇ ਪੈਰਾ 22 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਾਖਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:—

"ਕਿ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਅਤੇ ਪਟੇਦਾਰ ਦੋਵੇਂ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਅਜਮੇਰ ਮੇਰਵਾੜਾ ਰੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ (1947) ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ"।

ਇਸ ਦਾਖਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦੂਜੇ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੁਦਈ ਨੇ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਵੀਂ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਮਈ 25, 1950 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 12), ਸਿਰਫ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ "ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ, ਕਿਰਾਏ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਰੁਪਏ 2 ਲੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ।" ਮੁਦਈ ਦੀ ਸੌਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਰਾਏ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਰੁਪਏ 2 ਲੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਦਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁਦਈ ਨੇ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਰਾਇਆ ਰੁਪਏ 200000 ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਤੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਿਆਰੀ ਕਿਰਾਇਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 8 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਮਿਤੀ 5 ਮਾਰਚ, 1953 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1953 ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਮੰਗੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੁਦਈ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਦਈ ਲਈ 9 ਮਾਰਚ, 1953 ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਫਰਿਆਦ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਫ਼ਰਮਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਜ਼ੁਲ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਟਰੱਸਟ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ, ਕਿ ਮਾਰਕੀਟ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਿਰਫ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਇਸਦੀ ਧਾਰਾ 3(ਏ) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਸਵਾਲ ਵਿਚਲੇ ਅਹਾਤੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ

ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੀ। ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਿਸਰ (ਬੇਦਖਲੀ) ਐਕਟ, 1950 ਦੇ XXVII ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ, ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਐਕਟ, 1952 ਦੇ XXX ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1 ਹੈ—

"ਕੀ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਰੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ, 1952 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(ਏ) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ"?

ਹੇਠਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ। ਮੁਦਈ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤੇ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 5) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਪੀਲ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 54-ਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਾਂਤ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 5) ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾ ਖੁਦ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਮੁਦਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਮੁਦੱਈ ਦੁਆਰਾ ਮਿਆਦ ਜਾਂ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ-ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਏਜੰਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਰਥਾਤ, ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 54-A (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, 31 ਮਾਰਚ, 1937 ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਡੀ. 5 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦਲੀਲ ਹੋਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ, ਟਰੱਸਟ, ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਸੀ ਜੋ ਏਜੰਟ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਜਾਇਦਾਦ ਫੰਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਹੀ

ਖਾਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਮਾਲੀਏ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ਗੀ ਰਕਮ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚਿਆ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਸਰਪਲੱਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਰਲੇਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਨਾਲ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਢਾਂਚੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਰੱਸਟ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸਦੇ ਹਨ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, (1) ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ (2) ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 54-ਏ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਇਕੱਠੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 54-ਏ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ "ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ" ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਡੈਂਟਰ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 5) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੀਏ। ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਿ ਇੱਕ ਇਕੱਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਰਕਾਰ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1937 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋ ਕੇ, "ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ" (ਸਮਾਸੂਚੀ। ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਟਰੱਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰੇਗਾ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਏਜੰਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਪੱਤੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਰਵੋਤਮ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ, "ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਅਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਕੋਈ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੁਧਾਰ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ"। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਇੰਡੈਂਟਚਰ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ :

“ਟਰੱਸਟ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੁਧਾਰ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਅਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ... ..।

“ਟਰੱਸਟ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸੁਧਾਰ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ”।

ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਥੇ ਕੇਸ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਕੁਝ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ III-A ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੈਕਸ਼ਨ 22-A ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੋਈ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ IV ਵਿੱਚ ਸੈਕਸ਼ਨ 23 ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਇੱਕ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮ" ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਹ

ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ, ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਿਕਰੀ, ਕਿਰਾਏ ਜਾਂ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ, ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਫਾਕੀਆ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਭਾਗ 24 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮ, ਇੱਕ ਮੁੜ-ਨਿਰਮਾਣ ਸਕੀਮ, ਇੱਕ ਮੁੜ-ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸਕੀਮ, ਇੱਕ ਵਿਕਾਸ ਸਕੀਮ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਆਦਿ, ਅਤੇ ਅਨੁਭਾਗ 24 ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਭਾਗ ਅਨੁਭਾਗ 24 ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਧਾਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਭਾਗ 42 ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਰੱਸਟ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਧਿਆਇ V ਟਰੱਸਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਾਗ 45 ਤੋਂ 48 ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਭਾਗ 45 ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਮਾਰਤ, ਗਲੀ, ਵਰਗ ਜਾਂ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਏਰੀਆ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਭਾਗ 46 ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਜਾਂ ਚੌਕ ਵਰਗੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਸੂਚਿਤ ਇਲਾਕਾ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਭਾਗ 47 ਅਤੇ 48 ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਅਜਿਹੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਪੱਤੀ ਦੀ ਨਿਵਾਸ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪਹਿਨਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ, ਸ਼ਬਦ "ਵੈਸਟਿੰਗ" ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੂਰੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸਿਰਫ ਕਬਜ਼ਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਵਜੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣਾ।

ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੰਡੈਂਟਚਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਤਬਾਦਲੇ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਟਰੱਸਟ ਹੈ; ਨਜ਼ੁਲ ਅਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਥਾਰਟੀ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਕਰੀ ਪੂਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਰੁਪਏ 25,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਆਵਾਜ਼ਾਈ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਫਾਰਮ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ, ਕਿਰਾਏ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੋਈ ਅਸੀਮਤ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਵੀ ਕੇਸ ਹੋਵੇ, ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਲੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇੰਡੈਂਟਚਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ D.5) ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇੰਡੈਂਟਚਰ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਡੀ. 5 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਟਰੱਸਟ ਕੋਲ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਇੰਡੈਂਟਚਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਮਾਲੀਏ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ

ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਖਾਤੇ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਲਾਨਾ ਮਾਲੀਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਣ, ਇਸ ਕੇਸ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾ ਹੋਣ।

ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ: -

“ਨਜ਼ੁਲ ਵਿਕਾਸ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਧੂ ਫੰਡ ਹਰੇਕ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਕਤ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜਾਂ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ”।

ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਯਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਗਿਰਵੀਨਾਮਾ ਅਤੇ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਜਾਂ ਪਟੇਦਾਰ, ਜਾਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਉਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਤੀਜਾ, ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 54-ਏ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਲਈ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਏਜੰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਅਨੁਭਾਗ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ:-

“(1) ਸਰਕਾਰ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਫੰਡ ਜਾਂ ਬਕਾਇਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਰੱਸਟ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ, ਫੰਡ ਅਤੇ ਬਕਾਇਆ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ।

(2) ਜੇਕਰ ਉਪਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਟਰੱਸਟ ਕੋਲ ਰੱਖੀ ਕੋਈ ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ, ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਟਰੱਸਟ ਇਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਅਜਿਹੀ ਦਰ 'ਤੇ ਜੋ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨੂੰ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਪਤੀ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉੱਪਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਭਾਗ ਅਧਿਆਇ V-A ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ" ਹੈ। ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ 'ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਲੇਖ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਸਿਰਫ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖੇਗੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਪਰੋਕਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ. ਡੀ. 5)। ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ "ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ" ਰੱਖਣਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੰਡ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 12 (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 5) ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕਿ "ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ" ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਢੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਇੱਕਲੀ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਪਤੀ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦੀਆਂ

ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਢੰਗ ਵਜੋਂ। ਉਪ ਧਾਰਾ (1), ਇਸਲਈ, ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਟਰੱਸਟ ਸਿਰਫ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 72 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਧਾਰਾ (ਈ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਰਮ ਅਤੇ ਅੰਤਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਨਿਯਮ 21, 36, 38 ਅਤੇ 156। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟਰੱਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਖਾਤੇ ਰੱਖਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਨਜ਼ੁਲ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਪੂਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਜ਼ੁਲ ਅਸਟੇਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਦਰਸਾਏਗਾ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਜ਼ੁਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 54-ਏ ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਪ ਧਾਰਾ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਅਚੱਲ ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ- ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਉਪ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਆਜ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਟਰੱਸਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲਾਗਤ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਰੱਸਟ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਧਿਕਾਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਸਲ ਖਰਚੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਅਤੇ

ਅਜਿਹੀ ਸੰਪਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ" ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਇਦਾਦ ਪਹਿਲਾਂ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਿੱਚ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਤਬਾਦਲੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "ਵੈਸਟ" ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਬਦ "ਵੈਸਟ" ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਿਚਰਡਸਨ ਬਨਾਮ ਰੌਬਰਟਸਨ (1) ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਕ੍ਰੈਨਵਰਥ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

" . . . ਸ਼ਬਦ 'ਵੈਸਟ' ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਆਯਾਤ ਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ 'ਵੈਸਟਿੰਗ' 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਰਥ ਹੈ। 'ਨਿਵੇਸ਼', 'ਕਪੜੇ', - ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਲਈ ਹੋਰ ਜੋ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਨੰਦ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੋ ਬਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਰਤੋਂ 'ਵੈਸਟਿੰਗ' ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵੈਸਟਿੰਗ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਰਥ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਰਥ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ"। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਐਕਟ (5 ਜੀਓ. 4, ਸੀ. lxiv) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "ਵੈਸਟ" ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਧਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਕਵਰਡੇਲ ਬਨਾਮ ਚਾਰਲਟਨ (1) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਭਾਗ 149 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਐਕਟ, 1875, (38 ਅਤੇ 39 ਵਿਕਟੋਰੀਨ ਸੀ. 55) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਨਾ 116 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ :-

"ਫਿਰ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ 'ਵੈਸਟ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ 'ਤਬਾਦਲਾ' ਜਾਂ 'ਵਿਆਕਤ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਵੈਸਟ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਮੈਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬੋਰਡ ਗਲੀ ਬਾਰੇ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਗਲੀ ਵੈਸਟ; ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਸਤਹ ਦੀ ਵੈਸਟ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਗਲੀ ਹੈ"।

ਇਨ ਰੀ ਬ੍ਰਾਊਨ (ਏ ਪਾਗਲ) (2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੂਨੇਸੀ ਐਕਟ, 1890 (53 ਅਤੇ 54 ਵਿਕਟੋਇੰਨ ਸੀ. 5) ਦੀ ਧਾਰਾ 134 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਲਿੰਡਲੇ, ਐਲ.ਜੇ., ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ "ਨਿਯਮਿਤ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪਾਗਲ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਫਿੰਚਲੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਲਾਈਟ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਫਿੰਚਲੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (3) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਐਕਟ, 1875 (ਸੁਪਰਾ) ਰੋਮਰ, ਐਲ.ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਭਾਗ 149 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪੰਨਾ 443 ਅਤੇ 444 'ਤੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

" ਹੁਣ ਇਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਲੜੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗਲੀ 'ਤੇ ਫੀਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਗਲੀ ਇੱਕ ਆਮ ਮਾਲਕ ਦੀ ਫੀਸ ਵਿੱਚ ਮਲਕੀਅਤ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਹੇਠਲੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਉੱਪਰਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਭਾਗ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਗਲੀ ਦੀ ਅਸਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਗਲੀ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਜਨਤਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰਾਜਮਾਰਗ ਵਜੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਈ ਲਾਰਡ ਹੈਲਸਬਰੀ ਐਲ. ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਰਡ ਹਰਸ਼ੇਲ ਦੁਆਰਾ ਟਨਬ੍ਰਿਜ ਵੈਲਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬੇਅਰਡ (1) ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ।ਇਸ ਭਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਗਲੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀ ਹੈ, ਅਨੁਭਾਗ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲੀ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ.....

ਇਹ ਕਿ "ਵੈਸਟ" ਸ਼ਬਦ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਆਯਾਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ਼ੀਅਲ ਇਨਸੋਲਵੈਂਸੀ ਐਕਟ (V of 1920) ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਵਾਲੀਆ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਜਿਹੀ ਸੰਪਤੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ"। ਜਾਇਦਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ

ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਵੈਸਟ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ (1894 ਦਾ ਐਕਟ I) ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 16 ਅਤੇ 17, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਪਤੀ, "ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੋਝਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ" ਹੋਵੇਗੀ। ਅਨੁਭਾਗ 16 ਅਤੇ 17 ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਸੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਵੈਸਟ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਯਤ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾਵਾਂ 45 ਤੋਂ 49 ਅਤੇ 54 ਅਤੇ 54-ਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਗਲੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਲਕੀਅਤ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਜੰਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਫਿਲਹਾਲ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਢਾਂਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ਗੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ ਕਿ ਢਾਂਚਾ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਟੀਆ ਕੋ-ਆਪਰੇਟਿਵ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟਡ

ਬਨਾਮ ਡੀ.ਸੀ ਪਟੇਲ (1) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੰਨਾ 195 'ਤੇ ਦਾਸ ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਸੀ) ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ:-

“ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਪਟੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਪੱਟੇਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਪਟੇਦਾਰ ਨੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 999 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਸਸਤਾ ਕਿਰਾਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਰਾਏਦਾਰ 'ਹੋਰ ਤੌਰ' ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਇਮਾਰਤ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਸੀ।

ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਤਬਾਹਦਲਾ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਭਾਗ 108 ਦੇ ਅਧੀਨ ਫਿਕਸਚਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਭਾਗ 108 ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੁਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ, ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਇਮਾਰਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਪਟੇਦਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕਿਰਾਏ ਦਾਰ ਉਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਲਈ ਗਈ।

ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੀ. 5) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ' ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨੂੰ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 54-ਏ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਅੰਤਮ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੇ ਮਾਲਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਡੀ. 4) ਦੇ ਪੈਰਾ 22 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮੁਦਈ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਮੁਦਈ ਉਸ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਬੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਕੀ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਦਬਾਅ ਦੁਆਰਾ ਦਾਖਲਾ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਸਬੂਤ ਦਾ

ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਸਟੋਪਲ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਮੰਡੀ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੰਤਰਣ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਪਰਿਸਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿੱਤਾ ਗਿਆ ਨੀਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਓਹਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Translated by Mohit.